

אירית דרורי

שם התזה: ביטוי רגשות אצל בני נוער רב-לשוניים:

תלמידים צ'רקסים כמקרה מבחן

תקציר

שאלת הביטוי הרגשי של רב-לשוניים החיים ומתפקדים ביותר מסביבה לשונית ותרבותית אחת זוכה לאחרונה לתשומת לב מחקרית רבה, בשל הניעות הרבה של אוכלוסיות ברחבי העולם וקיומם של ריכוזי מיעוטים לאומיים תרבותיים ולשוניים בקרב רוב לאומי לשוני ותרבותי. יחד עם התעניינות זו מורגש עדיין חסרונם של מחקרים על השפעתה של שפות אם דבורות על הביצוע בכתב של דוברי שפה דבורה בשפת הדעת שלהם, ועל הביטוי הרגשי של דוברי שפה אוראלית בשפות האחרות הזמינות להם.

בעבודה זו נבדק הביטוי הרגשי של מתבגרים רב-לשוניים בני הקהילה הצ'רקסית בישראל. נבדקו 86 נרטיבים קצרים שיצרו הנבדקים לפי סיפור בתמונות: 47 מהם בעברית, ו-39 בצ'רקסית בתעתיק עברי. בניתוח טקסטים אלה נעשה ניסיון להסביר את הממצאים בהתייחס לעמדות הנבדקים לגבי נושאים הקשורים ישירות לעבודת התרגום, לנושאים של ביטוי רגשי ולכאלה שנמצאים במעגל רחב יותר של המציאות הלשונית שלהם. כמו כן הובאו בעבודה זו ממצאים הקשורים למודעות המטה-לשונית שהם מפתחים בעודם עוברים בין ארבע השפות שבתוכן הם מפתחים את זהותם הלשונית, לאור תיאוריות שעוסקות בהשפעות של נורמות תרבותיות על ביטויים רגשיים, וביצירת זהות לשונית אצל רב-לשוניים שמתפקדים במציאויות לשוניות שונות בו-זמנית.

השערות המחקר היו שימצא פער בין בעושר הלשוני בין הטקסטים שכתבו דוברי הצ'רקסית בצ'רקסית לבין הטקסטים שלהם בעברית, בין העושר הלשוני של התלמידים הצ'רקסים לבין זה של דוברי העברית ושימצא מתאם חיובי בין היחס לביטוי רגשות לבין ביטוי רגשות בפועל, שדוברי הצ'רקסית יגלו הבנה

מטה-לשונית לגבי הביצועים הלשוניים שלהם, יתייחסו אל מציאות זו כאל מצב נתון ויקבלו אותו כטבעי, ושיגלו הבנה מטה-לשונית בהסבירם את בחירתם.

המחקר מתבסס על הרעיון של האוניברסאליות של הרגשות הבסיסיים ושל יחסיות הפרשנות לגבי ביטויים, ועל ההנחה שמתוך טקסטים כתובים ניתן לקבל תמונה על שימוש במלות רגש מבחינת גיוון, התאמה, ומבחינת אופן ביטוי הרגש.

בעזרת כלים מחקריים שונים שנבנו לצורכי עבודה, ראיונות ותיעוד מתמשך אחר הוגדרו ומוינו מלות הרגש, נבדקו הטקסטים בדיקות כמותיות, נבחנו עמדותיהם של הנבדקים לגבי ביטוי רגשי בכלל, ולגבי הביצוע שלהם בניסוי ולגבי השפות השונות.

ממצאי המחקר העלו כי קיים הבדל הביטוי הרגשי בשפת אם הדבורה לבין הביטוי בשפה העברית האוריינית אומתו, אבל הביטוי הרגשי בעברית של דוברי הצ'רקסית נמצא דומה לזה של דוברי העברית. לא נמצאו מתאמים בין העמדות שביטאו הנבדקים ביחס לביטוי הרגשי לבין הביצוע בפועל.

אומתה ההשערה שדוברי הצ'רקסית מייחסים לשפת האם כאל מרכיב מכונן של זהותם והיא משמשת תפקידים נוספים בפונקציות של תיווך, הסבר, סולידאריות והנחלת השפה והתרבות.

